

A Magyar Lányok fényképei I.

1894–1918

A kétrészes tanulmány az 1894 decemberében indult népszerű ifjúsági hetilap első huszonöt évfolyamának fényképeit tekinti át. Az első rész általánosságban mutatja be a folyóiratot és a fényképanyagot, valamint a fotográfia néhány tematikus csoportját ismerteti.

Magyar írók
otthonukban,
Táboriné-Tutsek
Anna,
Uj Idők, 1903.
augusztus 23.
© OSZK

„Otthont és műhelyt mutat a kép, amely e cikk homlokát díszíti. A műhelyben az készül, amire ez az otthon inspirál, s e ház úrnője nem kénytelen mássá alakulni, amidőn hirtelenül szerkesztőasszonnyá és írósnővé válik. [...]

Tutsek Annánál [...] az otthon minden apró gondja és öröme egyúttal irodalmi élmény is, szerkesztői művészetének egy-egy tanulmánya. Hisz éppen arról ír a fiatal magyar lányoknak, amit az otthonában átél és érez: ezt adja nekik útravaló gyanánt, hogy ők is értsenek majd a meleg családi tűzhely művészi megformálásához. Tehát: ebben az otthonban készül a »Magyar Lányok« szerkesztési munkájának java. Nem is lehetne egy ilyen lapot, amely fiatal leányszíveket kormányoz, rideg redakcióhivatalban összeállítani, ha mégoly jóságos és meleg kedély fog is

munkához, milyen Tutsek Annáé.”¹ Az *Uj Idők* L. K. monogram mögé rejtőző szerzője, azaz Lyka Károly mutatta be ezekkel a szavakkal Herczeg Ferenc népszerű hetilapjában a Singer és Wolfner kiadó másik sikeres folyóiratának szerkesztőjét. A két lap egyszerre indult a XIX. század utolsó évtizedében, és mindkettő félszáz éven keresztül nyújtott hétről hétre olvasnivalót a közönségének.² Testvérnapnak is nevezik őket, amit könnyen magyarázhat és indokolhat nemcsak a közös kiadó, hanem számos közös munkatárs és szerző, valamint az is, hogy nemegyszer az illusztrációk is azonosak voltak.

„A fő munkám, minden gondolatom, minden örömöm, lelkesedésem és szeretetem a Magyar Lányok volt!”

Tutsek Anna Kolozsvárról került a fővárosba. Az ötgyermekes család az édesapa halála után a családfői szerepet betöltő, tehetős nagybácsi támogatására szorult, majd amikor ez a támogatás elmaradt, és már nem tudták fenntartani magukat, Tutsek Anna az édesanyjával a fővárosba költözött. (Ekkor a nővére már férjénél volt, a húga tanítóképzőbe járt, a két fivére is kezdett a saját lábára állni, az író és édesanyja azonban – a nagybácsival időközben megromlott viszony miatt – egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe került.)³ A leányregények írójaként elhíresült író otthoni nevelést kapott, később elvégzett egy tanulmányt, hogy a vasúthoz kerülhessen állásba, és eltartassa magát és édesanyját, miközben már több írása megjelent helyi és országos lapokban is. Az évtizedekkel később megjelent önéletrajza szerint végül már Budapesten, az édesanyja halála utáni kilátástalan helyzetben kapott felkérést egy fiatal leányoknak szóló lap szerkesztésére. Bár

közben folyamatosan dolgozott a Singer és Wolfner más folyóirataiba is, amint írta, fő munkája, minden gondolata és szeretete a lapja volt.⁴ A címe: *Magyar Lányok*. „Most következett a program részletes kidolgozása. Mit adjunk a lapba? [...] Olyanformán képzelem el, hogy ebben a lapban főleg az első számban, minden benne legyen, ami egy fiatal leányt érdekel, regények, elbeszélések, versek, színdarabok, aztán komoly és érdekes ismeretterjesztő cikkek, háztartás, kertészet, könyvismertetés, zene –”⁵

Az első szám 1894. december 16-án jelent meg, ugyanakkor, amikor Herczeg Ferenc új lapja is.⁶ „Nagy irodalmi esemény volt ez, még akkor is, egyszerre két új lapot bocsátani ki a közönség elé [...] De az *Uj Idők* kevésbé kockázatos vállalkozás volt [...] Bizony a *Magyar Lányokkal* másként állott. Ott küzdeni kellett, mert teljesen töretlen úton indult el, s nemcsak olvasókat, hanem írókat is kellett szerezni, akik ezen az úton haladjanak.”⁷ Herczeg Ferenc ekkor már országosan ismert író volt, Tutsek Annának azonban – annak ellenére, hogy addigra már számos írása megjelent – mind az olvasókat, mind az írókat meg kellett nyernie. Mindkét új folyóirat képes hetilapként került elsősorban a középosztály olvasói kezébe, míg azonban az *Uj Idők* szépirodalmi, társasági és művészeti illusztrált családi lap volt, a *Magyar Lányok* közönsége elsősorban a tizenkét-tizenhét éves fiatal (felső-)középosztálybeli leányok közül került ki.⁸

Az *En Ujságom* gyermeklap folytatásának szánt új ifjúsági lap beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Már 1896-ban arról írt a *Hirlapjaink* címmel megjelent, a korabeli magyarországi lapokról számot adó kiadvány, hogy „[c]sak egy éve múlt még, hogy ezt a nevet a magyar lapok anyakönyvébe bejegyezték. És ma talán nincs család, amelynek körében ne ismernék és ne szeretnék.”⁹ Maga a szer-

¹ L. K. [LYKA Károly]: *Magyar írók otthonukban* [Táboriné-Tutsek Anna] = *Uj Idők*, 1903. augusztus 23. (35. sz.), 180. Az idézeteket a mai akadémiai helyesírás szerinti átíratban közlöm, a lap- és műcímeket az eredeti alakjukban teszem közzé, és a képcímekkel együtt egységesen kurzíválom (kivéve a hosszabb képaláírásokat). A tanulmányban közölt képek az MNMKG Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményéből valók.

² 1894. december 16-án indult az *Uj Idők*, amelyet 1944. december 31-ig Herczeg Ferenc szerkesztett, utána még öt évig megjelent, 1949-ben szűnt meg.

³ Lásd TUTSEK Anna: *Az én utam*. Bp., Singer és Wolfner, 1936. Az írónőnek volt egy korán elhunyt nővére. Lásd DZSOTJÁNNÉ KRAJCSIR Piroksa: *Tutsek Anna örmény gyökerei. Adalékok egy kivételes személyiség portréjához* = *Barátság – Nemzetiségek.hu*, https://nemzetisegek.hu/repertorium/2020/06/belivek_24-27.pdf

⁴ TUTSEK: i. m. (1936), 214–215.

⁵ Uo., 196–197.

⁶ A folyóiratot ötven esztendeig Tutsek Anna szerkesztette, kivéve néhány rövidebb időszakot: 1919. május 30. és október 15. között Szucsich Mária és Tutsek Anna neve fémjelzi a lapot (ebben az időszakban június 20-tól augusztus 1-éig *Lányok Lapja* címmel jelent meg,

utána pedig október 15-ig szünetelt); 1938. szeptember 11. és 1939. október 1. között Farkas István, 1944. június 3-tól a megszűnéséig pedig Kosáryné Réz Lola vezette. Lásd LAKATOS Éva: *Magyar irodalmi folyóiratok. Ma Este – Magyar Szemle*. Bp., PIM, 1978, 1120–1121. Míg az első évtizedekben *Képes hetilap* (időnként *Képes lap*) fiatal lányok számára, 1933. február 25-től *Lányok és anyák képes hetilapja* alcímmel jelent meg.

⁷ TUTSEK: i. m. (1936), 200.

⁸ Többen elsősorban az „úri középosztály”, a felsőközéposztály leányai számára szerkesztett lapnak tartják. Lásd SÁRAI SZABÓ Katalin: *Nőnevelés és mindennapi vallásosság a Magyar Lányok című folyóirat első évfolyamaiban 1894–1898 = Népi vallásosság a Kárpát-medencében 5/I. Konferencia Pápán, 1999. június 22–24. Szerk. S. LACKOVITS Emőke, MÉSZÁROS Veronika, Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 2001, 341–349., 345.; KÉRCHY Anna: *Hebrens kisleányból kötelességtudó homleány. Nőképváltozások a Magyar Lányok hetilap első világháború alatti lapszámaiban* = *Médiakutató*, 2015, 2. sz., 81–95., 84.*

⁹ *Hirlapjaink I.*, 1896, 1, https://sajtomuzeum.oszk.hu/forrasok/hirlapjaink/pdf/1_43_magyar_lanyok.pdf

Öreg anyó,
Magyar Lányok,
1899.
szeptember 15.
© OSZK

kesztőnő is úgy emlékezett vissza évtizedekkel később, hogy folyamatosan nőtt az olvasók tábora, és nemcsak a leányok, hanem a szülők is szívesen olvasták a lapot.¹⁰

Már a címe is egyértelműen jelezte a célközönséget, és előrevetítette azt az értékrendet, amelyet a szerkesztői beköszöntő egyértelműen meg is fogalmazott. A *Magyar Lányok-ról egy magyar lányhoz* címmel megjelent szöveg egy képzeletbeli ifjú leánynak címzett levélben adta meg az új lap célkitűzését. Hangsúlyozta, hogy a folyóirat megindítása hiánypótló vállalkozás, mert a serdülő leányok, nekik szóló olvasmányok híján, nemigen jutnak megfelelő szellemi táplálékhoz. Ezen kívánt az új lap segíteni. „Az elmulasztottat helyrepótolni, a hiányon segíteni, íme, összeállottunk a magyar írók színével, javával, sok kitűnő festővel, hogy egy képes lapot szerkesszünk nektek, akiknek egy része még benn él a játékszobában, vagy éppen-hogy kilépett abból. Mennyi minden van a gyermekszoba és a nagyok világa között! Nem is tudjuk megérteni, hogy ebből a roppant gazdagságból miért nem merített eddig a magyar irodalom? Szegény elhanyagolt lányaink!”¹¹

A *Magyar Lányok* a hagyományos női szerep- és feladatkörökre (feleség, családanya, háziasszony) készítette fel a leányokat úgy, hogy közben az oktatás, művelődés, önművelés szerepét is hangsúlyozta. „A lap szerzői is egyik

fő feladatuknak a leányok műveltségének gyarapítását tekintették. A nők legfontosabb tevékenységének a gyermeknevelést tartották, és megpróbálták felkészíteni őket arra, hogy felelősséggel lássák e[I] hivatásukat a jövő nemzedékek műveltségének megalapozásában. Erre természetesen csak művelt asszonyok képesek, ezért vált rendkívül fontossá a leánynevelés és leányoktatás ezen irányzat képviselői számára. Így kaptak fontos szerepet azok a pedagógusok, írók (írónők), akik ennek az új női eszménynek alakításán munkálkodtak. A nők hagyományos szerepeit nem kérdőjelezték meg, csak új alapokra próbálták helyezni.”¹² A folyóirat (egyebek mellett) arra kívánta felkészíteni olvasóját, „hogy férjének egyenrangú társa legyen. Ehhez műveltségben, tájékozottságban azonos szintre kellett jutnia, hogy a beszélgetésben, a gondok megoldásában férjének partnerévé váljék.”¹³ Emellett megoldásokat (megoldási lehetőségeket) kínált (és bizonyos fokig fel is készített) más (váratlan) élethelyzetekre.¹⁴ Tutsek Anna a saját életében is szembesült azzal, milyen fiatal leánként, nőként kenyérkeresővé válni, s ez nemegyszer tükröződik az írásaiban is.¹⁵ A XX. század második évtizedében pedig az egész nemzetet (és azon belül a fiatal leányokat) ért változásokra, új élethelyzetekre kínált megoldásokat, tanácsokat a lap. „Véres harcoktól, ágyúdörögéstől, fegyverek rémes csattogásától visszhangzik a levegő körülöttünk. Milyen jótétemény ilyenkor az a jó barát, aki szelíd szavával kissé elszorakoztat, és elvonja gondolatainkat a rémes eseményektől. És aki mégis mindig emlékeztet kötelességeinkre, melyek ezekben a nagy időkben reánk is várnak. Ilyen jó barát most a *Magyar Lányok*, amely feladata igazi magaslatára helyezkedve vezetője és irányítója lett a magyar társadalom fiatal leányainak.”¹⁶

Fontos szempont volt, hogy a folyóirat magyar szellemiséget képviseljen, és az idegen irodalom helyett magyar (szép)irodalmat adjon a leányok kezébe. (A lapban valóban sok magyar szerző regényét, novelláját találhatták meg az olvasók, de külföldi szerzők lefordított, nemegyszer átdolgozott írásaira is találni példát.) Magyar írók magyar szellemiségű műveit kínálták, s egyben ennek az irodalomnak a fejlődéséhez, jelentősége felismeréséhez is nagymértékben hozzájárultak, amint erre a folyóirat tizenötödik évfordulóján a szerkesztő maga is utalt. „Ha most visszatekintünk erre az elmúlt időre, be kell ismer-

¹⁰ TUTSEK: i. m. (1936), 212–213.

¹¹ TUTSEK Anna: *A Magyar Lányok-ról egy magyar lányhoz* = *Magyar Lányok*, 1894. december 16. (1. sz.), 1. A szerkesztőnő mellett a korabeli vagy későbbi ismertetések is kiemelték az új hetilap hiánypótló voltát.

¹² SÁRAI SZABÓ: *Nőnevelés...*, i. m. (2001), 342.

¹³ SÁRAI SZABÓ Katalin: *Polgárosodás, nemzeti identitás és nép a Magyar Lányok című folyóirat 1895/96-os évfolyamának értékrendjében* = *Ethnographia*, 2001, 3–4. sz., 407–431., 411.

¹⁴ SÁRAI SZABÓ: *Nőnevelés...*, i. m. (2001), 343.; Uő: *Polgárosodás...*, i. m. (2001), 408–409.

¹⁵ Lásd DZSOTJÁNNÉ KRAJCSIR: i. m. Más véleményt fogalmaz meg tanulmányában KÁDÁR Judit: *Pályaelterítés. Hogyan lett Tutsek Annából lányregényíró? = Kortárs magyar kisebbségi irodalmak*. Szerk. BALÁZS Imre József, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, 2013, 213–223., idézett részek: 214., 222–223.

¹⁶ [NÉVTELEN]: *Felhívás előfizetésre* = *Magyar Lányok*, 1915. január 3. (1. sz.), 15.

nünk, hogy a mi vállalkozásunk tulajdonképpen nagy mérség volt. Mert hiszen tizenöt évvel ezelőtt nem volt még fiatal lányok részére való magyar irodalom. Neves, nagy íróink nem foglalkoztak a serdülő fiatalsággal, s ami könyv itt-ott megjelent, az csak idegenből fordított munka volt, selejtes külföldi termék, nem a magyar nemzeti irodalom kertjéből fakadt virág. És nem hivalkodás – mert hiszen nem a mi érdemünk, hanem a magyar íróké –, ha azt mondjuk, hogy ezalatt a tizenöt év alatt fejlődött és nőtt nagyra a serdülő leányok számára való magyar irodalom. Íróink színe-java csoportosult a *Magyar Lányok* köré, örömmel és kedvvel kezdtek írni a leghálásabb, de a legnehezebben kielégíthető publikum számára, a serdülő fiatal lányoknak. [...] Büszkén elmondhatjuk, az a sok ezer meg ezer ifjúsági olvasmány, amely tizenöt esztendő alatt a serdülő leányok kezébe került, valamennyi először itt látott napvilágot a *Magyar Lányok* hasábjain, s innen indult el útjára az ország minden része felé.¹⁷

A lap célul tűzte, hogy olvasóiból jó magyar lányok és majdan magyar asszonyok váljanak. Meghatározó volt a női vallásosság és az ebből fakadó erények megjelenítése is. A vallásos érzület, az erkölcsi tartás esetleges nehéz élethelyzetekben is segítségként, erőforrásként, vigasztalóként szolgálhatott, de e tematikához köthető egyebek mellett mások segítése, a betegápolás, a jótékonykodás, valamint a munka etikája (a téltlenség kerülése) is.¹⁸ Fontosnak tartották, hogy a leányok az iskolában a nevelőtől szerzett műveltségüket kiegészíthessék, tudásukat szélesíthessék, ízlésüket fejleszthessék, gyakorlati ismereteiket bővíthessék, és emellett a lap szórakoztassa, mulattassa is őket, miközben tanácsadójuk és egyben jó barátjuk is kívánt lenni. „Hadd legyen tehát jó barátod, tanácsadód, vezetőd, akihez szeretettel fordulj, aki mindig azon fog igyekezni, hogy a helyes irányt megmutassa neked, s szemed elé tárja: mi után kell törekedned, hogy az élet iskoláját vé-

gigjárva, minden körülmény között boldog és elégedett tudj lenni.”¹⁹

A lap (a vizsgált időszakban) minden héten vasárnap került az olvasók kezébe.²⁰ Szerkezetét és formáját tekintve követte az európai nőlapok hagyományait.²¹ Rendszeresen közölt szépirodalmi és ismeretterjesztő írásokat, valamint néhány állandó rovata is volt. A regények, elbeszélések és versek mellett a rövid tudományos ismeretterjesztő írások, apróságok, hosszabb hírek tették ki a folyóirat legnagyobb részét, amelyet a *Kézimunka*, *Kertészet* vagy *Mindenféle* rovat, a rejtély és *A szerkesztő postája* követett és zárt. (Utóbbi kivételével az egyes rovatok nem jelentek meg minden számban.)²²

Az ismeretterjesztő írások igen sokfélék voltak. Gyakran írtak különböző, oktatással kapcsolatos kezdeményezésekről, intézményekről, olykor a női munkáról, máskor pedig különböző természettudományos vagy művészeti témákról, amelyeket gyakran kísértek képek. „A szépirodalmi részen kívül felkarolja a *Magyar Lányok* a háztartás, kertészet, konyha, kézimunka s a nőket érdeklő minden kérdést, s ismeretterjesztő cikkelyeivel nagy szolgálatára van a fiatal lányoknak. Hosszú évek mulasztásait egy rövid esztendő alatt pótolni nem lehet, de aki végiglapozza a *Magyar Lányok*nak eddig megjelent számain, nagy lelki megnyugvással fogja látni, hogy a pedagógiai szempontok szigorú szemmel tartása, a magas irodalmi színvonal a legszebb reményekkel tölthetik el a nemzeti nőnevelés iránt érdeklődő közönséget” – írták alig egy évvel a folyóirat megindulása után megjelent *Hirlapjaink* első kötetében. A rövid, elismerő jellemzést Tutsek Anna dicséretével zárták: „Látszik, hogy nagyon tudja a szerkesztő, mi való, mi nem való olvasóinak abban a legfogékonyabb korban.”²³ A hiánypótló folyóirat szerkesztője és népszerű leányregények szerzője valóban nagy hatással lehetett a fiatal leányokra.²⁴

¹⁷ TUTSEK Anna: *Tizenöt esztendő = Magyar Lányok*, 1910. január 1. (1. sz.), 1. Lásd még *Hirlapjaink* I., 3.

¹⁸ „A folyóirat az általános keresztény erkölcs bemutatásával igyekezett erősíteni a fiatal leányok vallásos érzületét.” SÁRAI SZABÓ: *Nőnevelés...*, i. m. (2001), 344.; 343–348.

¹⁹ TUTSEK: i. m. (1894)

²⁰ A folyóirat 1894 és 1914 között heti rendszerességgel (olykor évi ötvenhárom alkalommal) jelent meg, a világháború alatti egy-két évben ennél néhány számmal kevesebbszer (48–52) látott napvilágot. 1919-ben részben más címen adták ki, vagy szünetelt, és összesen huszonhét szám került az olvasók kezébe, míg 1920–1921-ben huszonnégy, 1922-től 1930-ig pedig évi harminchat szám jelent meg. A lap 1931. október 1-től keresztényfolyamként folytatódott, és nőtt az éves megjelenés száma, előbb harminchat, majd negyvennyolc, a 40. évfolyamtól kezdve pedig ismét évi ötvenkettő (olykor 53 vagy 51) alkalommal kapták kézhez az olvasók. Az utolsó, 51. évfolyam mindössze egy számból állt (1944. szeptember 30.). Lásd LAKATOS: i. m. (1978), 1120–1134. Az I. világháború idején a háborús megszorítások közé tartozott a papírmennyiség korlátozása. BUZINKAY

Géza: *Sajtó és/vagy propaganda az első világháború alatt = Propaganda – politika, hétköznapi és magas kultúra, művészet és média a Nagy Háborúban*. Szerk. ifj. BERTÉNYI Iván, BOKA László, KATONA Anikó, Bp., OSZK, 2016, 231–246., 234–235. A *Magyar Lányok* a papírhány miatt csak az előfizetői számára nyomtatta ki a lapot. [NÉVTELEN]: *Olvasóinkhoz = Magyar Lányok*, 1917. március 25. (13. sz.), 206.

²¹ SÁRAI SZABÓ: *Nőnevelés...*, i. m. (2001), 341.

²² Lásd az egyes lapszámokat, valamint lásd még SÁRAI SZABÓ: *Polgárosodás...*, i. m. (2001), 410. Néhány év tekintetében Pintér Szilvia és Török Andrea is kísérletet tett *Az Én Újságom* és a *Magyar Lányok* rovatainak és közleményeinek számszerű áttekintésére. PINTÉR Szilvia – TÖRÖK Andrea: *Az Én Újságom és a Magyar Lányok című gyermekfolyóiratok az 1910-es és az 1920-as években = Könyv és Nevelés*, 2000, 4. sz.

<https://epa.oszk.hu/01200/01245/00008/cikk23.html>

²³ *Hirlapjaink* I., 4–6.

²⁴ FÁBRI Anna: „A szép tiltott táj felé”. *A magyar írók története két századforduló között (1795–1905)*. Bp., Kortárs, 1996, 155.

A lapba neves írók dolgoztak. „Főmunkatársai: Pósa Lajos, Sebők Zsigmond, Tábori Róbert és Bródy Sándor, kik szintén lelkesedéssel a szép eszméért, támogatják működésükkel a lapot és emelik mindig magasabb irodalmi színvonalra. És a magyar írók színe-java, kiváló tanférfiak, tanítónők készséggel, buzgalommal, igazi szeretettel írnak azóta a fiatal lányoknak. Talán egyetlenegy sincs a mai irodalom számottevő tagjai közül, kinek neve meg ne fordult volna a *Magyar Lányok* hasábjain.”²⁵ A szerzők között ma is elismert és számontartott alkotók éppúgy megtalálhatók, mint elsősorban a kortársak által ismert írók, akiknek ma már nem cseng ismerősen a neve. A szerkesztő visszaemlékezéseiben hosszú névsort említ állandó, hű munkatársaiként, „akik mind tudták már, hogy mit és hogyan kell írni a serdülő fiatal leányoknak”. Az alábbiakat említi elsőként: Mikszáth Kálmán, Bársony István, Gaál Mózes, Benedek Elek, Tóth Béla, Rákosi Viktor, Jakab Ödön, Tábori Róbert, Lőrinczy György, Pekár Gyula, Pósa Lajos, Szabóné Nogáll Janka, Malonyay Dezső, Ábrányi Emil, Endrődi Sándor, Szomaházy István, Büttner Júlia és Lina, Kisfaludy Atala, Herman Ottóné, Gyarmathy Zsigáné, Farkas Imre, Móra Ferenc, Palágyi Lajos, Czóbel Minka, Szabolcska Mihály, Sas Ede, Lengyel Laura, [Gineverné] Győry Ilona, Kiss Menyhért, Lampérth Géza, Farkas Pál, Feleki Sándor, Gyökössy Endre „és még egy egész sereg”. A kezdő írók között, „akik a *Magyar Lányok*ban bontogatták ki először szárnyukat”, Kálmán Imrét emeli ki, valamint Tormay Cécile-t, Bokor Malvint, Zsigray Juliannát, Kosáryné Réz Lolát.²⁶ (A visszaemlékezés nem jelzi, hogy az egyes írók mikor írtak a lapba; vannak az említettek között, akik az itt vizsgált évtizedek után jelentkeztek írásaikkal.)

Az első huszonöt év tartalomjegyzékeit átlapozva még számos névvel kiegészíthető a névsor. S bár a szerkesztő visszaemlékezéseiben sokakat megnevez, közülük legtöbben szépirodalmi alkotásokkal jelentkeztek a lapban (ott is említhető a korábbiakon túl még például Krúdy Gyula

is). Mindenképpen érdemes azonban néhány nevet az ismeretterjesztő és vegyes szövegek szerzői közül is kiemelni, egyebek mellett azért is, mert a fényképes illusztrációk nemegyszer éppen ezekhez a típusú szövegekhez kapcsolódnak. A többször is feltűnt szerzők között szerepel Garády Viktor, Balla Ignác, az első évekből Isaák Márta, majd a szépirodalmi művekkel is jelentkező Altai Margit, valamint Szabóné Illésy Piroska, és mindenekelőtt az 1906-tól egyre több írással (és különböző névjelzések mögé rejtőzve) jelentkező Elek Irma, azaz Zemplényi P. Gyuláné, később Gombos Gyuláné.²⁷

A *Magyar Lányok* már a címlapján jelezte, hogy illusztrált hetilap. A képek egy része a szépirodalomhoz kapcsolódó illusztráció, egy része az ismeretterjesztő szövegekhez vagy a rendszeres rovatokhoz kapcsolódó rajz volt, emellett azonban önálló képeket is közltek. Több-kevesebb rendszerességgel mutattak be klasszikus és kortárs alkotásokat, de – más lapokhoz, így például az *Uj Időkhöz* hasonlóan – különböző emlékműpályázatokról, díjnyertes pályaművekről – is tudósítottak képekben. Tájékoztattak különböző hazai és nemzetközi kiállításokról is. Az illusztrációk műfaját tekintve pedig az évek, évtizedek alatt a rajzok, festményreprodukciók mellett fokozatosan egyre nagyobb teret foglaltak el a lapban önállóan vagy szövegekhez kapcsolódva megjelenő fotográfiák.²⁸

A fényképekről általánosságban

Nem meglepő, hogy az évek, évtizedek során egyre több fényképet tett közzé a folyóirat.²⁹ A sajtóban a XIX. században egyre több, fotográfia után készült illusztráció jelent meg, „az első tónusos, nyomtatott fénykép” feltűnését a hazai lapokban a szakirodalom általában 1884-re teszi.³⁰ Ezután fokozatosan egyre nagyobb teret hódított a fotográfia a sajtóban.

A *Magyar Lányok*ban közltek fényképek egy része szöveghez kapcsolódott. Kép és szöveg sokszor egymást

²⁵ *Hirlapjaink* I., 3–4.

²⁶ TUTSEK: i. m. (1936), 211–212. Tábori Róbert a visszaemlékezés szerint „a *Magyar Lányok* legmegbízhatóbb munkatársa és az *Uj Idők* helyettes szerkesztője” volt. Uo., 206.

²⁷ Bár Gulyás Pál még további névjelzéseket is említ esetében, a *Magyar Lányok* vizsgált évfolyamaiban Z., Z. I., Z. P. Gy., Zemplényi Gyuláné, Irma néni, később G. és Gombos Gyuláné néven írt. GULYÁS Pál: *Magyar írói álnév lexikon*. Bp., Akadémiai, 1956, 172., 222., 485., 489., 492., 543.

²⁸ Jelen tanulmányban a lap borítóképeit nem vizsgálom.

²⁹ A feltehetőleg más, nemegyszer vélhetően külföldi lapokból átvett, esetleg többszörösen reprodukált fotók minősége sokszor erősen romlott, de ezeket a képeket is figyelembe vettem, csakúgy, mint a retusált nyomdai fotókat. Köszönöm az MNMKG OSZK Történeti Fénykép- és Interjútára munkatársainak, mindenekelőtt Tóth Évának és Sebő Juditnak ez irányú segítségét.

³⁰ „Magyarországon először a *Vasárnapi Ujság* közölt tónusos nyomtatott fényképet, 1884. november 30-án jelent meg, Mária Valéria főhercegnőt ábrázolta Amália bajor hercegnő társaságában Koller Károly felvételén.” STEMLERNÉ BALOG Ilona: *Történelem és fotográfia*. Bp., Osiris, 2009, 87.; BAKI Péter: *A fotográfia és a magyar sajtó kapcsolata 1945-ig. Doktori disszertáció*. Bp., ELTE BTK, 2011, 45.; DEMETER Zsuzsanna: *A fotográfia megjelenése a magyar sajtóban. Egyetemi szakdolgozatok* 8. = *Fotóművészet*, 1998, 1–2. sz., 106–115., 110. Tasnádi Kata ezzel szemben tanulmányában Győri Lajos és Szilágyi Gábor véleményét is említi, akik a *Vasárnapi Ujság* egy-egy 1883-as, illetve 1885-ös képét tartják a magyar sajtóban megjelent első nyomtatott fényképnek. Hozzáteszi azonban, hogy a saját kutatásai szerint a *Képes Családi Lapok* már 1883-ban közölt tónusos fényképeket, és ugyanitt említi a *Magyar Salonban* 1884 májusában megjelent fotográfiákat is. TASNÁDI Kata: *Sajtó és fotó a sajtófotó előtt. A nyomtatott fotók megjelenése a magyar képes lapokban az 1880-as években* = *Médiakutató*, 2014, 4. sz., 35–48., 39–40.

kiegészítve hatott, máskor a kép „csak” illusztrációként szolgált, ismét máskor csak egy rövid magyarázó leírás tartozott a fotóhoz, nemegyszer a lap végére szerkesztve, elválasztva magától a fényképtől. A századfordulótól kezdve pedig, bár néhány példa már korábban is akadt rá, egyre gyakoribbá vált az önállóan megjelenő képek közlése is; ilyenkor nemegyszer hosszabb képaláírás magyarázta a kép tartalmát és/vagy közzététele apropóját. Több esetben – például a nemzeti ünnepekhez kötődő megemlékezésekről szóló fényképeknél – a szerkesztő feltételezhette olvasói előzetes ismereteit, és támaszkodhatott erre a tudásra, máskor pedig az adott fotográfia tartalma volt egyértelmű (például valamilyen érdekességet mutatott be), és nem volt szükség bővebb magyarázatra. Időről időre pedig olyan aktualitásokhoz kapcsolódó képeket tettek közzé, amelyekről szintén gondolhatták, hogy olvasóik tudnak, hallottak róla. Néhány kép cím és képaláírás nélkül jelent meg, ami különösen a portrékra és a különböző gyakorlati tanácsokat tartalmazó sorozatokhoz csatolt képekre volt jellemző, bár olykor, főként kezdetben, szövegek közötti illusztrációként is közöltek egy-egy felvételt mindenféle jelölés nélkül.

Számos példa hozható arra is, hogy egy-egy fénykép valamilyen sorozat részeként jelent meg. Ezek részben szövegillusztráló szerepet tölthettek be, mint a kertészeti vagy kézimunkarovat írásait kísérő képek vagy a különböző háztartási ismereteket bemutató, magyarázó jellegű, illusztrációs felvételek, de ide sorolhatók *A világ műemekei* ismertető művészeti sorozat illusztrációi is, hiszen ez esetben is együtt, egymást erősítve, magyarázva jelent meg kép és szöveg.³¹ Két sorozat azonban más gyakorlatot követett. A rövid ideig – 1913. november 2. és 1914. augusztus 2. között – megjelenő, összesen mintegy harminc felvételt tartalmazó *Képek a nagyvilágból* a címének megfelelően érdekes felvételeket közölt elsősorban távoli országokból. Az alig háromnegyed évig tartó sorozat képei rövid magyarázó címmel jelentek meg. (Távoli országokat bemutató felvételeket e sorozaton kívül is találhattak a lapokon az olvasók.) Végül érdemes megemlíteni a *Magyar Lányok* jellegzetes portrésorozatát, amely *A mi lányaink* címmel indult 1911-ben, és a folyóirat olvasóinak beküldött portréit foglalta magában kísérőszöveg nélkül, képaláírásként mindössze a képen szereplők kereszt- vagy becenevét adva.

A lapban megjelenő fotók között éppúgy találni portrét, mint csoportképet, természetfotót (idesorolva az

állat- és növényképeket, valamint a különböző természeti képződményekről készült felvételeket is), tárgyfotót, tájképet, város- és utcaképet, épületfotót, enteriorképet, illetve eseményekről készült felvételt, életképet és színházi jelenetek fotográfiáit is. Tudományos témájú felvételek is napvilágot láttak a lapokban, mint például az az 1912 márciusában közzétett kép, amely a képaláírás szerint „[l]efényképezett, borzalmas erősségű mesterséges vilámlás, amelyet egy amerikai mérnök állított elő laboratóriumában”,³² továbbá magyarázó jellegű, illusztrációs fotókat is találhatott a hasábokon az olvasó. Utóbbira lehetnek példák a ruha- és fehérnemű javításáról szóló cikkhez csatolt magyarázó jellegű felvételek 1907 márciusában, a gyanús élelmiszerek megvizsgálásának egyszerű módját bemutató szöveget kísérő képek 1916-ban, vagy a kisgyermekkel való bánásmódról szóló tanácsok illusztrációi 1917-ben. A fényképek között van műtermi felvétel, kül- és beltéri fotó, beállított és pillanatkép, röntgenkép, légi és éjszakai felvétel egyaránt. (1918 végén jelent meg például az a négy felvételtől álló sorozat, amely a magas sarkú cipő viselésének káros következményeit mutatta be röntgenfényképeken.) Itt említhetők Strelisky Sándor „összemásolt”, azaz összemontírozott képei is,³³ és röviden érdemes megemlíteni, hogy olykor az Urániában levetített képekből is adtak közre néhányat.

A fotók nagysága az egészen kis méretű képektől az egész oldalas illusztrációkig terjedően igen különböző lehet, és az elhelyezésük is változatos. Van egymagában álló fénykép és szövegek közötti kép, és nem egy példát találni arra is, hogy a felvételt és a hozzá tartozó szöveget több oldal választja el egymástól (1901-ig *Képeink* – olykor *Képeinkhez* – címmel az adott szám végén írtak a felvételekhez kísérőszöveget, később azonban ez a rovat eltűnt). A kép és szöveg egymásmellettiése sokszor esetleges, különösen az önálló képek elhelyezése esetében, ahol a fénykép tartalma sokszor semmilyen kapcsolatban nem áll a melletördelt szöveggel. Bár egyes vélemények szerint – különösen az I. világháború idejére vonatkozóan – ez az elhelyezés sajátos jelentéskapcsolódást hoz(hat) létre,³⁴ ez a gyakorlat mind a *Magyar Lányok*, mind más korabeli képes lapok esetében gyakori volt. Emellett érdemes megemlíteni azt is, hogy a folyóirat többször szerkesztett egy oldalra háborús témájú képeket, önálló „egységeket” hozva így létre az adott számon belül.

Míg a fiatal olvasók nemegyszer részletes információkat olvashattak a képek tartalmáról, a felvételek készítői-

³¹ Itt a festményreprodukciókat nem tekintettem, a sorozatot a szobrokról készült felvételek miatt említem meg.

³² *Magyar Lányok*, 1912. március 17. (12. sz.), 183. (A felvétel az *Új Idők*ben is megjelent.)

³³ Lásd L. BAJI Etelka: *Strelisky. Egy fényképezésdinasztia száz éve*. [Kecskemét], Magyar Fotográfiai Múzeum, 2001, főként 54–57.

³⁴ Lásd KÉRCHY: *i. m.* (2015), 87. A szerző utal Izsák Anikó Borbála kutatásaira, valamint az ő tanulmányán keresztül Susan Sontag példáira is. Uo., 88., 12. jegyzet.

ről sokszor egyáltalán nem tájékoztatott a lap, noha az 1884. július 1-jétől életbe lépő szerzői jogi törvény előírta a fényképészek nevének feltüntetését.³⁵ Olykor kiírták néhány ismert alkotó nevét, vagy jelezték, hogy honnét származik az adott fotó, de legkövetkezősebben talán az amatőr fényképészek nevét adták meg.³⁶ A társlap *Uj Idők* illusztrációit áttekintve további fényképészeket is lehet azonosítani, mivel feltűnően sok azonos fotográfia szerepel a Singer és Wolfner kiadó két folyóiratában, noha ezeket az átvételeket/felhasználásokat csak nagyon ritkán jelezte a *Magyar Lányok* szerkesztősége. Az azonos képek megjelenésének dátuma között olykor napok, máskor évek is lehettek, és van példa rá, hogy a kísérszöveget – vagy annak egy részét – is átvették, máskor azonban eltérő szöveggel tették közzé a képeket. (Arra is van példa, hogy maga az *Uj Idők* sem adja meg a fényképészek nevét, de a *Magyar Lányok*kal összehasonlítva sokkal rendszerebben jelzi a képek készítőit.)³⁷ Ritkábban, de előfordul, hogy a lapon belül többször is megjelentették ugyanazt a felvételt; van, hogy évek, máskor azonban csak néhány hét különbséggel. Jó példa erre néhány portré, a drégelyi vár romjainak fényképe, amelyet 1901-ben és 1902-ben is bemutatott képből, eltérő képaláírással, vagy a háború idején a *Hírszerzőjárőr jelentést ír a faluban* címmel 1915 márciusában és 1917 júliusában is közzétett felvétel.

Mit ábrázolnak a fotográfiák?

A folyóirat első huszonöt évfolyamának egyes számait átlapozva érdemes feltenni a kérdést, hogy vajon az egyre nagyobb számban megjelenő fényképeken milyen tematikák jelentek meg, a fotográfiák vajon mennyiben tükrözték a lap célkitűzéseit, és mennyire kapcsolódtak aktualitásokhoz. Bár a felvételek több különböző módon csoportosíthatók, néhány főbb kategória mindenképpen kirajzolódik (egy-egy fénykép olykor többhöz is tartozhat).

A *Magyar Lányok* fő célkitűzései között igen hangsúlyos szerepet tölt be az oktatás, nevelés, képzés, (ön)művelés és művelődés kérdése. Ehhez a tematikához számos fénykép köthető, legyen szó intézményekről, neves személyekről (róluk a későbbiekben, a portrékat bemutató részben lesz szó), jubileumokról és ahhoz kapcsolódó eseményekről, ünnepségekről. Sőt, ide (is) sorolhatók a különböző hasznos háztartási, kertészeti, gyakorlati ta-

nácsok, vagy akár az ízlésformáláshoz kapcsolódó szövegek és képek is. A felvételek között van épületkép, portré, eseménykép és sportfotó is.

A folyóirat indulásának idején, 1895-ben nyílt meg néhány egyetemi kar a nők előtt, majd egy évvel később az első leánygimnázium is megnyitotta kapuit. Emellett felsőbb leányiskolák és nőképző intézetek is működtek az országban, illetve újabb intézmények, háztartási és gazdasági iskolák is alakultak a vizsgált évtizedek alatt, amiről a lap nemegyszer hírt is adott. „A korszak családi nevelésében, leányiskoláiban, az iskolán kívüli női művelődés egyéb színterein (egyletek, női körök) kiemelt feladat volt [...] az anya és feleség szerepére való felkészítés/felkészülés mellett a női otthoni tevékenységek, a háztartási munkák megtanulása.” A XIX. század második felében a tanító-nőképzők tantervébe is bekerült a kézimunka és a háziipar tanítása, és sokan egyetértettek abban, hogy a leánygimnáziumokban is legyen kötelező a házimunkára oktatás.³⁸

A *Magyar Lányok* hasábjain többször is csoportképen mutatták be különböző intézmények tanulóit, így például az Országos Nőképző Egyesület háztartási tanfolyamának tagjait. A kísérszövegben kiemelték, hogy ezen intézmény nyitotta meg elsőként leánygimnáziumát, s emellett háztartási tanfolyamot is indított. Máskor azt hangsúlyozták, hogy a tudományos ismeretek mellett a mindennapi gyakorlati tudásra is szükség van. „Ez az igazi, a legszebb oklevél, amelyre talán még büszkébb lehet minden leány, mint az érettségi bizonyítványára. Mert szép dolog a latin nyelvtan, az önállóság és minden magasabb cél, amely után a nők törekszenek –, de azért a nő igazi helye mégiscsak ott van a tűzhely mellett, s csak az valóban boldog, akit jó sorsa oda vezetett, hogy annak a kis tűzhelynek gondos ápolója, őrizője legyen” – írta a szerkesztőnő 1897-ben.³⁹ Néhány évvel később szintén ő írta a Zöldfa utcai leánygimnáziumról, hogy „úgy osztották be az órarendet, hogy ugyanazok a gimnazista kisasszonyok, akik az érettségire készülnek, egyúttal főzni is megtanulnak. Ezt a fontos tudományt igazán alaposan csak otthon, a házi tűzhely mellett lehet elsajátítani, de annyit mégis megtanulnak a leánydiákok, hogy ha akármilyen tudós professor, tudós orvos válik is egy nőtől, de elsősorban mégis mindig nő marad, akinek nem szabad zavarba jönnie, ha a szükség úgy hozza magával, hogy ő főzze meg az ebédet.”⁴⁰ A múlt századforduló éveiben – több más laphoz hasonlóan –

³⁵ Lásd BUZINKAY Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Bp., Wolters Kluwer, 2016, 228.

³⁶ Lásd STEMLERNÉ BALOG: i. m. (2009), 93.

³⁷ „A képes újságok [...] ritkán közölték a fénykép készítőjének nevét...” STEMLERNÉ BALOG: i. m. (2009), 88., 90. Talán még inkább igaz ez a külföldről „átvett” képekre, bár „maguk a külföldi nagy képes lapok is rendszertelenül tüntették fel a képek szerzőit”. BUZINKAY: *A magyar..., i. m.* (2016), 228.

³⁸ Lásd KÉRI Katalin: *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alappozással)*. Pécs, Kronosz, 2018, különösen: 487–519., idézet: 507.

³⁹ *Magyar Lányok*, 1897. február 14. (8. sz.), 126–127. (kép: 125.), idézett rész: 127.

⁴⁰ -a. [TUTSEK Anna]: *Leánygimnázium = Magyar Lányok*, 1900. február 11. (7. sz.), 114. (képek: 108., 109.)

többször közzétettek hasonló fényképeket (nemegyszer valamilyen házimunka kellékeivel vagy tevékenység imitálása közben örökítve meg a tanulókat). Fontosnak tartották, hogy egy fiatal leány, asszony értsen a háztartáshoz, nemcsak azért, hogy megfelelően tudja irányítani a személyzetét, hanem azért is, mert bármikor kerülhet olyan helyzetbe, hogy neki magának kell elkészíteni az ételeket, és tevékenyen részt venni a háztartásban (sőt, kerülhet olyan élethelyzetbe is, amikor neki kell mindenről gondoskodnia). 1901-ben a Magyar Háztartási Iskola Egyesület első tanfolyamának vizsgáiról adtak hírt, ahol a képekhez tartozó szöveg azt is ismertette, hogy az iskola nemcsak középosztálybeli fiatal leányokat tanít, hanem szegény munkáslányok számára esti tanfolyamot is szervez, ahol megtanítják őket főzni, varrni, foltozni, mosni, vasalni, kenyeret dagasztani.⁴¹

A lap több gazdasági iskolát is bemutatott, amelyek közül az elsőt Csillaghegyen hozta létre Ferenczy Ida.

A hiánypótló intézetben főzést, sütést, háztartási teendőket, valamint tejgazdasági munkákat, kertészkedést, konyha-, gyümölcs- és virágkertészetet, szőlőművelést, a gyümölcsök eltevésének módját, különböző termények értékesítését és csomagolását tanították. A leányok megismerhették a méhészetet, baromfitenyésztést, sertéshizlalást, valamint a takarékos bevásárlást, ruhák és fehérneműk szabását és varrását, a foltozást, csipkeverést is. Elméleti tárgyakat is oktattak: gazdaságtant, egészségtant, könyvvitelt.⁴² A kassai női gazdasági iskolát két évvel később, 1906-ban mutatták be írásban és képekben. A major és a melegágyak, valamint a gyümölcsös mellett uszoda, tenisz- és korcsolyapálya is várta a diákokat. Az intézményt az orsolyiták működtették, és a növendékek igény szerint további képzéseket is kaphattak. Amint a bemutató szöveg szerzője írta: „A mai nővel szemben nagy igényeket támaszt a társadalom. Megkívánja tőle a nagy műveltséget anélkül, hogy feloldaná háziasszonyi kötelességei

Háztartási iskola,
Magyar Lányok,
1901. március 3.
© OSZK

⁴¹ -a. [TUTSEK Anna]: *Háztartási iskola = Magyar Lányok*, 1901. március 3. (10. sz.), 163. (képek: 156., 157.)

⁴² [NÉVTELEN]: *Női Gazdasági Iskola = Magyar Lányok*, 1904. január 17. (3. sz.), 1. (képek: 43., 47., 49.)

alól.” S bár, mint megjegyezték, a városi nőnek „az úgynevezett belterjes gazdálkodásra” nincs nagy szüksége, számos városi leány kerül el falura, ahol szükséges a hasonló tudás.⁴³

Az intézmények között érdemes megemlíteni a fővárosi kerti iskolát, ahol a növendékek kora reggeltől késő estig a kertben foglalatoskodtak. Az elméleti órákat is a szabadban tartották, minden tanóra után negyedórás játék és torna következett. Általában a szabadban költöttek el a tízórait és az ebédet is, amely után fél órát a pihenőszékben töltöttek. „Kétségtelen, hogy ez után a kerti iskola után több más hasonlót is kell szervezni, és hamarosan el kell jönnie az erdei iskola idejének is, amely a nép gyermekének adja meg ugyanazt, amit a kerti iskola a művelt közönségnek nyújt.”⁴⁴

Ez utóbbi kezdeményezés jól mutatja azt is, hogy a szellemi nevelés és a mindennapi gyakorlati ismeretek mellett egyre fontosabbá vált a testi nevelés is. Nemcsak a tétlenségtől óvták a leányokat, hanem az egészséges testben egészséges lélek és szellem elvét követve többször számoltak be különböző iskolai versenyekről és tornaünnepélyekről, de az olvasók képes híradást találhattak különböző sportversenyekről és bajnokokról is. A teljesség igénye nélkül említhető példa a fiúk és leányok versenye a budapesti lövészegyesület ünnepén, egy budai kerületi tornaünnepen készült felvétel, a Svetits tanintézet (zárdá) növendékeinek tornavizsgája, a budapesti polgári leányiskolák tornaversenye a millenáris versenypályán vagy ritmikus tornagyakorlat bemutatása a fővárosi Aréna úti kerti iskolában. Közöltek képet a Szegedi Torna Egylet leánycsapatáról, bemutatták a Budapesti Korcsolyázó Egylet két, díjat nyert hölgyversenyzőjét, közöltek fényképet a magyar és angol futballcsapat mérkőzéséről a stockholmi olimpiai versenyeken, és az olvasók megtalálhatták a lapban a női teniszjáték világbajnokának fotóját is. A sport mint társasági szórakozás is megjelent a felvételeken, és az általános testnevelés és torna fontosságát is hangsúlyozták.⁴⁵ A *Magyar Lányok* kiadójánál jelent meg báró Proff Kocsárdné könyve a svéd gimnasztikáról, amelynek ismertetéséhez három képet is csatoltak, néhány évvel később pedig illusztrált cikkben ismertették

Isabella Duncan táncoktatásmódszerét (többek között a tornaszerekkel végzett gyakorlatokról is közöltek felvételt), és írtak a leánytorna fontosságáról is.⁴⁶ Ugyanez év végén *Játéktorna* címmel közöltek illusztrált cikket a gyermekek tornázásáról: „Egyszóval ki kell eszelnünk olyat, ami mind hasznos és jó, és amellest szórakoztatja a gyermekeket, és fő gondunk mindig az legyen, hogy minden testrésze egyformán használatban legyen.”⁴⁷

Az általános testnevelés és torna fontosságának szemléltetésére érdemes néhány versszakot idézni Farkas Imrénnek a Nemzeti Tornaegylet estélyén felolvasott és a *Magyar Lányok*ban is közreadott verséből (amely a kerti iskolában tornázó leányok csoportképe mellett jelent meg a lapban).

„Szép szenvelgő asszony, halvány, modern leány,
Ha nem is kellemes, hallgassatok reám:
Bocsánat előre, hahogy mérgelődtek,
Úgy nézem, hogy nagyon lejárt az időtök.
[...]

Nem az álmodozás, könnyű, tiszta álom
Az, amely, leányka, a szemedre szálljon.
Jókedvű egészség legfőbb ékessége –
Erős testben lakik erős, tiszta lélek.

Föl hát a korlátra, kötélre, nyújtóra,
Be a hideg vízbe, ki a hideg óra,
Szébb az, aki ügyes, vidám, erős, borzas,
Mint aki »slafrokk«-ban regényeket olvas.”⁴⁸

A már említett képzések mellett a *Magyar Lányok* a művészi nevelésre és ízlésformálásra is hangsúlyt fektetett. Nem véletlen, hogy a folyóiratban fontos szerepet kapott a művészet, legyen szó képző-, ipar- vagy népművészetéről, hiszen kiadója, a Singer és Wolfner jelentette meg a Lyka Károly által szerkesztett *Művészet* című folyóiratot is, és a már többször említett *Új Idők* is szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilapként határozta meg magát az alcímében. Tutsek Anna lapja is foglalkozott ízlésformálással, legyen szó művészi alkotások bemutatásáról vagy az olvasók saját környezetének szebbé tételéről. Klasszi-

⁴³ [NÉVTELEN]: *Kassai női gazdasági iskola = Magyar Lányok*, 1906. július 29. (31. sz.), 79. (képek: 75. és 77.)

⁴⁴ [NÉVTELEN]: *A főváros kerti iskolája = Magyar Lányok*, 1912. július 7. (28. sz.), 31. Az iskoláról három képet is közltek a 21. és a 25. oldalon. (A felvételek az *Új Idők*ben is szerepelnek.)

⁴⁵ Lásd bővebben ZEIDLER Miklós: *Szépség – egészség – sport. A testgyakorlás szerepe az egészségtudat és a szépségésszmény alakulásában Magyarországon a 18–20. században = A test a társadalomban*. Szerk. GYIMESI Emese, LÉNÁRT András, TAKÁCS Erzsébet, Bp., Hajnal István Kör, Társadalomtörténeti Egyesület, 2015, 107–130., a vonatkozó rész: 116–117.; KÉRI: *i. m.* (2018), 575–592.

⁴⁶ [NÉVTELEN]: *A svéd gimnasztika = Magyar Lányok*, 1913. július 13. (29. sz.), 43–44.; G. [GOMBOS Gyuláné]: *A kecsesség iskolája = Magyar Lányok*, 1917. június 17. (25. sz.), 398–399.; G. [GOMBOS Gyuláné]: *Leánytorna = Magyar Lányok*, 1917. július 22. (30. sz.), 478–479.

⁴⁷ [NÉVTELEN]: *Játéktorna = Magyar Lányok*, 1917. december 23. (52. sz.), 829–830., idézett rész: 830.

⁴⁸ FARKAS Imre: *Tornászó leányok. Felolvasta a szerző a Nemzeti Tornaegylet estélyén = Magyar Lányok*, 1912. június 16. (25. sz.), 389.

Kerti iskola.
Tornászó leányok,
Magyar Lányok,
1912. június 16.
© OSZK

kus és kortárs műalkotások ismertetése mellett fontosnak tartották, hogy hírt adjanak különböző pályázatokról, hazai és nemzetközi kiállításokról, és a korszakban egyre nagyobb számban meghirdetett emlékműpályázatok terveit is bemutatták, így az Erzsébet királyné-, a Vörösmartyés a Kossuth-szoborpályázatok (díjazott) pályaműveit (1902-ben, 1903-ban és 1905-ben).⁴⁹ Emellett hírt adtak elkészült szobrok avatásáról is. Bemutatták neves művészek műtermét, és adtak közre felvételt a nagybányai festőkolónia új műtermeiről is 1912-ben.⁵⁰ A művészeti képzést olykor közvetlenül is népszerűsítették, mint amikor 1900-ban két női festőiskolát is bemutatnak. Huszár Ilona bárónőét a műterme ismertetésével együtt, a Karlovsky-Tolnay-féle iskolát pedig néhány hónappal később, mindkét esetben hangsúlyozva, hogy nemcsak a művészi pályára

készülők számára lehet érdekes a tanfolyamok látogatása, hanem az ízlés formálásához és a műértés javításához is mindenképpen hasznos tevékenység. Báró Huszár Ilona alig egy évvel korábban telepedett le Budapesten, és „nemcsak kitűnő arcképfestő, hanem egy nálunk még teljesen elhanyagolt művészi dolgot is igyekszik föllendíteni: tudniillik a művészetet, az ízlést az iparban, a lakásberendezésben, szóval mindenben, ami bennünket körülvesz, és amelyet megszoktunk oly végtelen, lusta közömbösséggel tekinteni”. Hozzáteszi a szerző, hogy mindez nemcsak a kellő műízlést, a szép iránti érzéket fejleszti, „hanem talán új kereseti forrást is terem [..] azon nők számára, akik művészeti talentumukat ezen a téren akarják érvényesíteni”.⁵¹ A másik intézményt Karlovsky Bertalan és Tolnay Ákos hozta létre. A képeket kísérő szöveg-

⁴⁹ Az Erzsébet királyné-emlékműre több pályázatot is hirdettek, a lap 1903-ban és 1913-ban is bemutatott beérkezett terveket.

⁵⁰ A kép szerepel az *Uj Időkben* is.

⁵¹ -a. [TUTSEK Anna]: *Huszár Ilona bárónő műterme = Magyar Lányok*, 1900. március 25. (13. sz.), 210. (képek: 201., 207.) A képek szerepelnek az *Uj Időkben* is.

ben a szerkesztőnő itt is kiemelte, hogy a művészi képzés azok számára is hasznos, akik nem készülnek művészi vagy rajztanítónői pályára, mert így könnyebben megértik a művészetet és a műalkotásokat, és jobban meg tudják becsülni a benne rejlő tudást és munkát. (A festőiskola épületének és a tanítványok csoportjának fényképe⁵² mellett néhány általuk készített alkotás reprodukcióját is közölték.)⁵³

A szerkesztőség többször vett át képeket a *Magyar Iparművészet* című lapból is bútor- és lakásbelsőtervekről, iparművészeti tárgyokról. A teljesség igénye nélkül érdemes említeni, hogy 1901-ben Gaiduschek Erzsébet festett le-gyezőjét, 1904-ben egy Wigand Ede és Nagy Sándor tervezte ebédlőt, a következő évben Undi Mariska égetett és festett technikával készült textíliáját, Veszely Vilmos gyermekjátékait mutatták be. Neves képző- és iparművészek munkái mellett a népművészet megismertetését és népszerűsítését, valamint a háziipar fellendítését is fel-

A Karlovsky-Tolnay-féle női festőiskola, *Magyar Lányok*, 1900. november 11. © OSZK

adatul tűzte maga elé a lap. Mindezt nemcsak esztétikai és hazafias okokból népszerűsítették, hanem kenyérkereseti lehetőséget is láttak benne, amint a gödöllői iparművészeti telepről szóló 1905-ös rövid ismertetés is kiemelte: „célja, munkát adni a szegényebb néposztály leányainak, s egyben fejleszteni a magyar ipart mindenféle szép szövőárakkal, amelyek gödöllői különlegességek gyanánt fognak forgalomba kerülni”.⁵⁴ A folyóirat, főként indulása után, többször is megjelentetett népviseleteket bemutató felvételeket, és érdemes megemlíteni Gyarmathy Zsigáné többrészes írását is, amelyben mindenekelőtt a kalotaszegi varrottast és a háziipart népszerűsítette.⁵⁵ Rajta kívül mások is foglalkoztak hasonló témával, és képekben is megjelenítették a különböző kézimunkák készítőit, készítését és olykor az elkészült munkákat is. Előbbire jó példa a halasi csipkét varró leányok csoportját bemutató fénykép, amelynek a magyar csipke ötletének megszületéséről, a munka folyamatáról és a kézimunka különféle áldásos hatásáról szóló kísérőszöveget Dékány Árpád tanár írta.⁵⁶ Az elkészített munkák közül pedig az a népviselet népszerűsítését (is) célzó fénykép említhető, amely *Pöstyéni népipar London szalonjaiban* címmel jelent meg 1911-ben, és egy londoni megrendelésre készített színházi belépőt ábrázol, amelynek fehér selymét pöstyéni parasztasszonyok díszítették népies hímzéssel.⁵⁷

A folyóirat több képet tett közzé művészeti és iparművészeti tárlatokról is. Az évek során azonban más témájú seregszemlék bemutatására is sor került, amelyek közül kettőt érdemes külön is megemlíteni: az 1896-os ezredéves kiállítást, amelyről – más lapokhoz hasonlóan – a *Magyar Lányok* is tudósított írásban és képben, illetve az 1900-as párizsi világkiállítást, amelyről szintén több képet közöltek M. Hrabovszky Júlia író (Márai Sándor nagynénje) szövegeivel. A két jelentős seregszemle mellett több további, például mezőgazdasági, kertészeti, erdészeti, vadászati kiállításról is hírt adtak az évek során.

⁵² A kép szerepel az *Uj Időkben* is „Az Uj Idők fényképe” megjegyzéssel és részben más címmel.

⁵³ T. A. [TUTSEK Anna]: *Női festőiskola = Magyar Lányok*, 1900. november 11. (46. sz.), 312., 314. (képek: 309., 315.)

⁵⁴ [NÉVTELEN]: *Iparművészeti telep Gödöllőn = Magyar Lányok*, 1905. november 5. (45. sz.), 302. (képek: 299., 301.)

⁵⁵ Lásd SÁRAI SZABÓ: *Polgárosodás...*, i. m. (2001), 417–423.

⁵⁶ DÉKÁNY ÁRPÁD: *A halasi csipkéről = Magyar Lányok*, 1904. február 28. (9. sz.), 142–143. (képek: 143., 145.) A *Hogyan készül a halasi csipke* című felvétel szerepel az *Uj Időkben* is, Vajda Sándornak tulajdonítva. 1904. február 7. (6. sz.), 124.

⁵⁷ *Magyar Lányok*, 1911. augusztus 27. (35. sz.), 139.